

svrhu pridobitve pokojnine oziroma vzgojnine. Morebiti bi hotelo društvo samo natisniti take obrazce, ter bi jih vsakemu udu po nekaj odposlalo, da bi bili v potrebi pri rokah. Ta dokazila so draga, posebno če pomislimo, koliko taci mora imeti vdova s petimi ali šestimi in morebiti še več otroci. S tem pa nočem tajiti, da se dobé med duhovniki tudi taki, ki v takih slučajih pristojbino (takso) opuste in le koleke računijo. Pa tudi koleki po 50 kr. pri večjem številu dokazil nekaj vržejo, kar vdova le težko plača.

Slavni odbor naj poskusi to vpeljati, ako zakonite določbe niso proti temu.

To so moji nasveti in predlogi k osnovi novih društvenih pravil. Nikomur nisem nič v škodo nasvetoval, ter vsakemu hočem le k dobremu pomagati. Da pa vsem društvenikom ti predlogi ne bodo všeč, že naprej vem. Vender pa bi bilo dobro, ko bi se te poprave vzprejele, ker s tem bi se društvo oziroma društveni odbor izognil marsikateri neljubi sitnosti.

Na Dovjem, dne 8. rožnika 1890.

Francšek Jeglič, društven ud.

Knjiga Slovenska

XIX. veku.

*

Glasnik Slovenski Janežičev l. 1858 str. 13: Drobtnica iz slovenske slovnice. . . Dalje sledi, konec sledi (continuatio, finis sequitur) napačno nam. bo sledil (Fortsetzung folgt d. i. wird folgen). — L. 1860 str. 24: Kako naj se zemljopisne imena družih slovanskih narečij pišejo slovenski? — L. 1861 str. 6: Zastran rodivnika — v zvezi s spiskom v Novicah l. 1859 — nasprot Levstikovemu sestavku v Glasniku (VI. 5. 6): „Še nekaj zastran rodivnika“. — L. 1862 str. 64: Slovniška drobtinca — zastran besedic sem si je, me te se, mi, ti si itd. v poglavitnih pa odvisnih stavkih podružnih, pogojnih, popraševavnih itd. — z ozirom na druge slovanske narečja — v zvezi s sestavkom v Novic. 1853 — 55. — L. 1863 str. 90: Slovniške drobtine — moči in morati, mōrem in moram; bralec, volilec, rodilnik nam. bravec, volivec, rodivnik, delavec, pevec, pivec, ktera pisava ne more biti napačna, ker se opira na staro slovenščino (str. 91). Trpna oblika s pristavkom zaimka se (nem. man) se nikakor ne prilega povračavnim glagolom (str. 126). — Slovenska Slovnica za domačo in šolsko rabo. V predgovoru l. 1863 A. Janežič hvalo daje vzlasti M. Cigaletu, da mu je vrlo pomagal pri sestavi omenjene slovnice.

Matici Slovenski vnanji odbornik je bil M. Cigale od l. obnove zborna l. 1865. V seji 7. jun. 1866 izroči nasvet, naj Matica izdâ filozofično propedeutiko t. j. psihologijo in logiko, da se ustanové toliko potrebni naučni izrazi in s tem Slovencem sploh omogoči pogovarjanje o znanstvenih rečeh. Zakaj tega dela ni zvršil on, pripoveduje v predgovoru „Znanstvene Terminologije“; prevzel pa je l. 1869 Atlant Slovenski ter ž njim dobil več truda in dela, nego bi se komu račilo pozdevati, pravi sam v omenjenem predgovoru (str. IV), z atlantom, kateri tudi v sebi hrani nekaj znanstvenih izrazov, in s katerim smo, da si je mala stvar, vendar nekako pretekli druge avstrijske Slovane. Dodelal ga je l. 1877 v 18 obrazih: Obraz cele zemlje v polutah. Evropa. Azija. Afrika. Severna Amerika. Južna Amerika. Avstralija. Španija in Portugalsko. Francija. Nizozemsko in Belgija. Velika Britanija in Irsko. Skandinavija. Nemško Cesarstvo. Avstrija. Švica. Italija. Rusija. Turčija in druge Vzhodne Dežele. — Vrezal na kamen in tiskal F. Köke na Dunaji. Založila in izdala Matica Slovenska.

V Novicah l. 1863 Cigale napoveduje Čopovo slovensko knjigopisje, katero iz ostaline P. J. Šafarikove ima na svetlo dati J.

Jireček. Oménivši starih — igavcev kaže, kako naj trebi se slovenski jezik, da pišimo p. umém, smém nam. umejem, smejem; tuj nam. ptuj, dadó nam. dadé; dve ženi ste bili, dolžnost in modrost ukazujete nam. sti bili, ukazujeti (str. 27). — Str. 417 je z ozirom na Podgorskega razpravo priobčil „Še eno o besedica^h an, anti, ni, niti“ — in po le-tega drugem spisku l. 1864 (str. 27–36): „Dalje o veznikih ni, niti (str. 59–66)“. — „Drobtinice iz slovenske skladnje“ (str. 316) se vjemajo s spiskom v Glasniku (1862 str. 64–67) o pravilnem postavljanju glagola pomožnika in pa osebnih zaimkov. — „Mrvica iz slovenskega besedoslovja“ (str. 351) veléva narodno gospodarstvo, pisavec ali učitelj narodnega gospodarstva nam. narodarstvo (Nationalökonomie), narodar (Nationalökonom); sedanjost, prihodnjost, skrajnjost nam. sedanjest, prihodnjest, izkranjest. — L. 1865 str. 190 Lomski nasproti Jezicniku in Danici dokazuje, da je način pisanja brez e (smrt, prt), bodi že ali ne bodi r samoglasnik boljši, razločnejši, krajši po prostoru, hitrejši po času, vzajemen s Čehi in Slovaki, Srbi in sedaj tudi s Hrvati itd.; okolnost nam. okolnost ali okoliščina. — Str. 365 poprašuje, bode-li pri nas r samoglasoval edino v korenskih zlogih in morebiti še v tistih končnicah, v katerih je náglas na zlogu z r-om (na pr. srebrni prstan), ali pa tudi v vseh ali nekterih brezuaglasnih zlogih končnic in pripon, ki imajo r v takem razmerji. . Mene vselej zbóde, kadar kje z očesom naletim na besede: oktobrski, ministrstvo, ogrski (srb. ugarski, čes. uharski, istrski (srb. istarski), bedrce srb. bedárce itd., dasi ima Miklošič na pr. jadrno, rebrnica. „Nektere opombe k Zemljepisni začetnici g. Jesenkota“ (str. 398–9), s kterimi se nekako vjema J. Ogrinec v Slovencu l. 91. Na pikri napad (str. 415–425) gosp. J. P.: „Jesenkova zemljepisna začetnica in pretres poslednjega pretresa v 49. listu Novic“ — odgovarja Cigale v Novicah 1866 str. 3–11 mirno pa rezo: „Še enkrat g. Jesenkotova zemljepisna terminologija“. Iz takih razprav človek res spozná, da treba je čuti oba zvona. — „Dve tri opom-

bice“ zastran slovenske terminologije, katero naš sloveči pisatelj g. Erjavec po Glasniku oznanja za mineralogijo (str. 273). — L. 1867 str. 52: „Recimo katero“ — zoper uže nam. že ali vže, na sedli nam. sedlu, narečije, možije, Hrvatije nam. narečje, je je nam. ga jih po Levstiku; str. 327 o knjigi: „Oblast in opravi, ktere imajo občine in župani z občinskimi odborniki vred“ — nektare besede na pr.: zakon Gesetz; sveti zakon Ehe, svetizakonsk; ženitev, ženitven, ženitvanjsk Heirat; občinec, občanar nam. čes. občan; popisak Inventar, zapisnik Protokoll, priklad Zuschlag, nastanitev, nastanjevanje nam. vstanitev Einquartierung itd. — L. 1868 graja v „Slovniške drobtine“ razvado, da se rodilnik tolikrat postavlja pred samostalnik, od kterega je odvisen p. Slovenske Matice odbor, svoje matere edini sin nam. odbor Matice Slovenske. Če je dobro rečeno: Prišel je našega soseda sin, rekel je mojega brata hlapec; ne bode se več dobro podalo, če hočem povedati na pr.: Nisem videl našega soseda sina, slišal sem od mojega brata hlapca; posojilo, ne posojivo; rodilnik ali roditelj? Iz pravilo, plačilo je pač pravilen, plačilen, a iz pisava, veljava ne gré pisalen, veljalen, sicer bi bilo celó držalni zbor nam. državni! Prav je p. kraj morja, voz sená, zidanje hiše, pisanje zgodovine itd. Varujmo se kakofonije, ogibajmo se vsakega partikularizma (str. 3. 11)! V posebnem dopisu z Dunaja (str. 127) se Cigale moško poteguje za čast pesnika Koseskega nasproti zarobljenemu naletu Stritarjevemu v Glasniku (bobovica itd.) na njegovo zasluženno slavo, kakor tudi l. 1870 str. 13 resnobno graja njegovo in Levstikovo nedostojno počenjanje s slovenskimi zaslužnimi voditelji in veljaki. L. 1868 piše „Tudi nekaj o slovensko-nemškem slovarju“ zoper nasvet, naj se Italijanom na korist vsaki slovenski besedi dodá tudi latinski pomen, in l. 1869 str. 127 pripoveduje svoje in dr. Miklošičevo mnenje o Levstikovi tiskani poskušnji na besedo „slovo“, da je cela ta osnova nepraktična in da bi Levstiku, hotečemu po tem razmerju izdelati celo knjigo, predno bi dospel do po-

lovine, moralo od dela pero razvneti se in izgoreti... Praktičnega zanesljivega slovnika potrebuje zdanji rod. Zares popolno pa — to se vé da — ni nobeno človeško delo, torej tudi to ne bode, če bi se še tako dolgo čakalo in priprave delale itd.

Ko so mlajši pisatelji hitrejši jeli novotariti v pismenem jeziku slovenskem, in po hudi bolezni svoji priobčeval je Cigale sem ter tje v Novicah svoje opazke brez podpisa: na pr. l. 1871 str. 290: Ka ali da; kostij, živalij nasproti gostij, ladij, češ, mi Slovenci smo včasih res čudni patroni: enkrat hočemo ves naš jezik slovenski potopiti v hrvaški, — drugikrat pa gojimo tak slovensk partikularizem, da silimo v občno pisanje besede, ki so znane le v kakem slovenskem kotiču. — Nova pisava neštetihih teh besedi: nima kostij, pet pedij, mnogo ljudij, deset dnij, od hudih bolezni, debelejših nitij — jako moti človeka. Najbrže je Kurelac prvi skušal oživiti to starico, a med Hrvati ni našel posnemalcev, pravi l. 1873 str. 83. Tudi pisanje „nijsem, nijsi, nij; nijmam“ — nima trdnjšege stala. Ni še dolgo, da isti pisatelji, ki pišejo dandanes „nij, nijso, nijmajo“, pisali so „nej, nejso, nejmajo itd.“ — Hrvatje držeči se krajše pisave, pišejo j samo v tretji osebi edinega števila: „nisam, nisi, nije“. „Slovníške drobtinice“ kažejo v raznih zgledih, kar stavkoslovje uči, kako se več stavkov skrajšuje v en sam stavek (str. 100) p. Deček se ozira za srako na lipi sedečo, ne pa: za na lipi sedečo srako; pisma pisana v jeziku nam neznanem, ne pa: v nam neznanem jeziku pisana itd. V cerkvi se poje; neprilčno pa bi bilo: V cerkvi se ne smeje, nego se spodobno drži. Na dvoje, na več kosov razdeliti, ne pa: v dva, v več razredov itd. — Prav v njegovem duhu je spisal nekdo „Ka-kavcem“ za poduk in kratek čas razpravo v Novic. str. 173, pa J. K. str. 213 — 352 pod naslovom: „Najnovjša slovenščina“. — Da je v Novic. l. 1874 str. 100 sostavek: „Kako pisati besede po izviru latinke“ p. glagole, samostavnike, pridevnike — njegov, vidi se iz naslednjih, v katerih se vedno nanj opira. Novodobna,

novošegna ali mladonožna (!) je napaka p. ozir ali oziroma lanske letine smemo reči nam. o lanskí, oziroma (beziehungsweise, respective) predlanskí letini veljá itd., kajti „ozir, oziroma“ ni predlog (str. 140). Novice prinesó dopis t. j. bodo prinesle. Napaka iz grde nevednosti je: hoditi k učitelji, nasprot mnenji nam. k učitelju itd. (307). „Pobirki iz knjig, pa sine ira et studio (346).“ — „Še nekaj na korist naši mili slovenščini“ z ozirom na vseučilišče pa jugoslavensko akademijo v Zagrebu (str. 364 — 372). Kaj pomaga opominjanje, ko nas je toliko nemškutarjev, to je, nemško mislečih, če tudi slovenske besede rabečih! — L. 1875: Nekoliko vrstic o slovenskem besednem redu. Ponovljen, živo potreben opominj nekaterim pisateljem. V dokaz in zgled nekoliko stavkov iz Vukovih vzoritih knjig (str. 40 — 47)... Mrvice slovníške in slovanske (str. 65 — 109) na pr. O rabi deležnikov prislovnih in pridevnih. Delaven, delavec ne pa delalec, veljaven (str. 73); tako dajaven, obetaven, mečiven (108); in prav dobro str. 377: Še enkrat l in v v besedah izvirajočih od glagola. Po Miklošiču: davec, pivec, igravec, brisavka, likavnik, padavica, trepavica itd. nasproti pa: pogorelec, prišlec, stalen iz stalo, pravilni, plačilni iz plačilo itd. — Prebiti, prehoditi, premeniti, ne: probiti, promeniti (82). Moralno, meterska mera, ne pa: moralčno, metrična mera; jeli, li, ali: steli zdravi? jeli tvoj brat domá, nam. jeli ste zdravi? jeli je tvoj brat domá? Smem li se zanesti nam. se li smem zanesti; žrtvovati, žrtva, žrtvenik nam. žrtovati; manjšina ali manjina nam. manjščina (str. 91); meritorni, provizorni, sekundarni, ne pa: provizorični (109). — Nekoliko posnetkov iz Miklošičeve sintakse (str. 183 — 226). Vzemi in beri! — „Le kdor piše infinitiv na noti (sklenoti, ganoti), ta sme v participu po staroslovenskem vzoru pisati sklenen (193)“. Beseda o različni pisavi slovenski. Poseben nasvet Cigaletov slavnemu odboru slovenske Matice v blagovoljni prevdarek, z odgovorom (str. 249 — 258). V Trebinju, na

Cetinju nam. v Cetinjah: iz Stolca, na Jastrebcu nam. iz Stolaca, Kragujevaca! Nikšiči, ne Nikšiče; Hercegovina nam. Ercegovina (338). Ali naj pridevnike (adjektive) od zemljepisnih lastnih imen pišemo z veliko začetno črko ali z malo? .. „Kar se tiče samostavnih lastnih imen, pišejo jih dandanes vsi Slovani z veliko začetnico, vendar v pisanji pridevnikov se močno ločijo na pr. Vuk, Daničić, Rački, Čehi, Rusi itd. Jaz torej mislim, da bi pridevnike vsaj od imen, mest, trgov in vasi in tako tudi gorá in vodá in podobnih bilo primerneje pisati z veliko začetno črko (361)“.

V Novicah l. 1876 str. 104 kaže po Navratilu, kako je po slovenski pravilno pisati nemški „ohne dass, ohne zu;“ tudi goli „ne da bi“ se redkoma prilega; ta profesor podučuje učence v geometriji, a geometrijo uči, razlaga, razklada, pa ne: podučuje geometrijo, matematiko (105) Tvorica hrv. nam. tovarna, fabrika. O ženskem dualu pri glagolih... V dozdanjem slovenskem slovstvu premaguje oblika: sve, ste, in najpred bi dosegli edinost, ako bi se je vsi po-

prijeli (cf. sva, sta; svi, sti str. 151). — L. 1877 v „Slovniški mrvici“ o ozirnih ali relativnih stavkih, o pravi rabi dovršnih in nedovršnih glagolov, o nenavadnem besednem redu itd. pravi v pristavku Cigale: „Nagovarjal me je že včasih kdo, naj bi večkrat napisal po kako slovnisko opomnjo, ali — da se odkrito reče, — vspeha ni viditi. Res, današnja slovenščina, ako jo primerjamo z nekdanjo, kakor je pred nekaj leti bila, kaže na eno stran precej napredka in razvitka, ki bi ga po nekem mogli šteti za naš pritrud, ali v nekaterih rečeh kaže morebiti tudi nekoliko nazadka (str. 115)“. Na str. 175 naznanja A. Globočnikov „Allg. Repertorium d. Gesetze u. Verordnungen aus allen Fächern.“ — L. 1878 str. 35: spoznati erkennen, ne izpoznati Jemand aus einer Menge herauskennen; spoved confessio, česk. zpověď, polj. spowiedz, nasproti izpoved enuntiatio, česk. vypořádání Aufkündigung. Pisanje koji, koja, koje nam. kateri (kteri ali ki) ni za nič bolje od pisanja što nam. kaj; mi pa smo kajkavci in ne štokavci. Ne bodimo torej mešavci (str. 59)!

Naši dopisi.

Iz Logatca. Vabilo k tretjemu občenemu zboru društva učiteljev in šolskih prijateljev okraja logaškega, ki bode v četrtek, dne 3. maj. srpana t. l. ob 1. uri popoldne (po okrajni učiteljski konferenciji) v šolskem poslopji v Dolenjem Logatci s tem-le vzporedom:

1. Poročilo o društvenem delovanji pretek. leta.
2. Poročilo blagajnikovo in volitev treh pregledovalcev računov.
3. Volitev petih udov v društveno vodstvo.
4. Določitev letnega doneska za prave in podporne ude.
5. Volitev delegatov v „Zvezo slovenskih učiteljskih društev“.
6. Nasveti in prosti govori posameznih drušvenikov.

K obilni udeležbi vabi najljubneje načelnštvo društva učiteljev in šolskih prijateljev okraja logaškega.

Iz logaškega okraja. (Okrajna konferencija.) Dnevni red okrajne učiteljske konferencije za logaški okraj dne 3. malega srpana 1890. ob 9. uri popoldne v Dolenjem Logatci:

1. Predsednik določi svojega namestnika, in volita se dva zapisnikarja.

2. Predsednik objavi ukaze višjih šolskih oblasti in svoje opazke pri nadzorovanji šol.

3. Določi in razdeli se tvarina iz realij za posamezne razrede in oddelke na raznih kategorijah ljudskih šol logaškega okraja na podlagi ukaza vis. c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 18. listopada 1888, št. 1836. Za vsako kategorijo izbrana sta po dva poročevalca.

4. Knjižnični odbor poroča za šolsko leto 1889/90.
- Volitev tega odbora.

5. Voli se stalni odbor okrajnega učiteljskega zbora.

6. Nasvet g. Ribnikarja o pouku v kmetijstvu in sadjarstvu na ljudskih šolah logaškega okraja.

7. Drugi samostalni nasveti, kateri se morajo pismeno naznaniti stalnemu odboru do dne 26. rožnika.

8. Pregled dolnje-logaške šolske delarne.

Iz Črnomlja (Učiteljska konferencija.) Letošnje redno okrajno učiteljsko zborovanje se bode vršilo dne 17. malega srpana t. l. točno ob 9. uri zjutraj v šolskem poslopji v Črnomlju.

Dnevni red: 1. Predsednik otvori zborovanje in imenuje namestnika.

2. Volita se dva zapisnikarja.